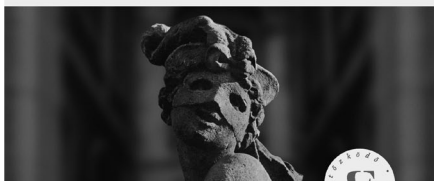

DUŠAN ŠIMKO

MÁRVÁNY
és GRÁNITMAGYAR
NAPLÓDušan Šimko: *Márvány és gránit*,
Magyar Napló Kiadó, 2020.

Sztálin és Góliát

Dálnoki Zoltán
(1964, Budapest)
újságíró, szerkesztő

„Exegi monumentum aere perennius / regalique situ pyramidum altius” – csak az utóbbi kétezer évben vajon hány alkotó szerette volna elmondani művéről Horatius büszke sorait, hogy – Kosztolányi segédletével – „Emléket hagyok itt, mely ércnél maradób / s a királyi gulák ormánál magasabb?” A gránitból faragott, huszonkét méter magas prágai Sztálin-szobor, Otakar Švec alkotása összesen négy évig állt a helyén. Matthias Bernard Braun 18. század elején faragott, néhol szinte felismerhetetlené málló homokkő szobrai a mai napig díszítik a sziléziai Kuks ódon kórházát és az Elba által elsodort egykori Kuks-fürdő környékét, de jutott műveiből máshova is bőven Csehországban. Prágában tizenöt épület vagy szobor őrzi keze nyomát. A harmonikus életű Braun és a számos, szintén értékes szobrot faragó, ám a Sztálin- emlékmű átadása előtt öngyilkosságba menekülő Švec... Van-e plasztikusabb példázat a cseh s a közép-európai múlt és félmúlt utköztetésére?

Mint egy friss hangú Händel-fúga elemei, úgy olvadnak egymásba Dušan Šimko *Márvány és gránit* című regényében az egymást követő, egymásra rájátszó korszakok és szereplők.

A kalandos sorsú Sztálin-emlékmű éveinek igencsak mulandó és hamis dicsősége; az Elba által egy éjszaka elmosott, saját pompáját csak évtizedekig élvező kuksi fürdőhelykomplexum; a Braun által alkotott, igencsak rossz állapotú kuksi szoborcsoportokat felmérő, s ezzel az ürüggyel a sztálini diktatúra gyilkos tekintete elől elrejtőző Barbora Paukertová, a restaurátor, és hasonló okból ide húzódó társai; Braun szobra az erdőben bujdosó remetéről. Boccaccio korának pestis elől menekülő utazói és a Prágából a vadonba menekülő értelmiségiek. A Braun művének megértéséhez szükséges példázat okán egy *Bibliát* olvasó fotós az 50-es évek Csehszlovákiájában. Egy fotós, aki fénnel szobrászkodik, és próbálja az öröklétbe lopni a szobrok még ép pillanatait.

Šimko is a fény finomságával játszva csempészi regényébe azokat az elemeket, irodalmi műveket és műtárgyakat, melyek segítenek továbbgondolni vagy jobban megérteni a műalkotások és alkotók, a megteremtett és a megélt élethelyzetek viszonyait. Ilyen elemként jelenik meg például egy mű a műben, Csehov elbeszélése (*A kutyás hölgy*), mely egy szerelmespár önkéntes száműzetéseiről szól; hőseink is maguk

választották az elrejtőzést. A regény gyakran visszatérő eleme a motorbicikli, s ez sem a véletlen műve. Az 1925-ös párizsi világkiállításon szerepelt a később a Sztálin-emlékmű faragására kényszerített Švec egyik fő műve, a *Motorkerékpáros (Motocyklista)*. A lendületes szobrot, mint a regény összes helyszínét és alkotását, könnyen megtalálhatjuk az internet böngészőjével.

Google-regény? Praktikus legalábbis így használni: Šimko kizárólag olyan alkotókat, műveket és helyszíneket idéz fel, melyek közül mindegyik valós és megtekinthető. Különleges élményt nyújt rá-rápillantani olvasás közben a regény pompás szobraira és emlékműveire, tájaira és kastélyaira a kereső találatait böngészve. Mi több, ez a történet talán így élvezhető igazán. Irodalmunkban, ha nem is nevével nevezve az alkotót, de a szobrászmesterséggel korábban aktívan foglalkozó Czákó Gábor + (*sic!*) című novellafüzére is hasonló eszközökkel – a fikciót a valós művekre való hivatkozásokkal kiegészítve – idézte meg földijét, a Hosszúhétényben alkotó, legendás Bocz Gyula szobrászt és annak életművét.

A magyar olvasó előtt nem először megszólaló, sőt még Esterházy gróffal és hazánk emigránsaival is foglalkozó író titka, hogy miért ível műve, ha nem is ércnél, de a lektúr értékű művészettörténeti tárgyú regényeknél maradandóbb régiókba. Mert oda ível. Annak ellenére, hogy a művek, a szereplők ábrázolása, sőt gyakran beszédmódja is száraz, tényszerű, és hogy rövid, néha önálló novellának tűnő történetei gyorsan befejezik a bontakozni kezdő cselekményt. A történeteket gyakran a női főszereplő, Barbora lény, nézőpontja is erősen meghatározza – ugyanezt a célt éri el a szerző erős epikai eszközei, szuggesztív megjelenítő képessége, mellyel kilép a tárgyilagos, szinte elidegenedett ábrázolás korlátai közül.

A műalkotás és annak befogadása egyébként is központi kategóriája Šimko regényének. Prokop Janda, a Barborával együttműködő

fényképész sorsa, hogy „a Braun munkáival való találkozás őt is megváltoztatja”. Márpedig, ha valamit várnak a kommunizmus e száműzöttjei, akkor az a változás. „Talán ha néhány öregember kelletlenül vagy akár nosztalgiából visszaemlékszik rá, de én hál istennek nagy valószínűséggel nem leszek közöttük” – fakad ki a szocialista rezsimnek korát nehezen viselő, németországi munkaszolgálatot is megjárt Janda, a szerző alteregója.

Janda álláspontjával nem mindig könnyű azonosulni. Éppen Németországból hazafelé tartva látja a kitelepített németeket. „Nem gondolkodtam, tulajdonképpen nem is sajnáltam őket” – intézi el a szembesülést Janda, aki a regény cselekményének idejében az egész életében a német nyelvet használó Braun műveit rögzíti, s a Braunt megbízó, német Sprock gróf által teremtett kuksi világ romjai között lakik. De hát éppen az összetett, megosztó nézőpontok megismertetése, Közép-Európa népeinek közelebb hozása az a cél, mely útjára indította a Magyar Napló Rejtőzködő Európa-sorozatát, melyben Šimko korábban a Kalligram Kiadónál, 1986-ban, szlovák nyelven napvilágot látott könyve most magyarul is megjelent.

Született „kassai polgárként” Šimko már családi gyökerei miatt is predesztinált a sokszínű térség értékeinek közvetítésére. Családjának honlapja – amely kassai zsidó családok élettörténetét, kiemelkedőbb személyiségeit mutatja be – tanúskodik arról, milyen színes palettát jelentett az írónak nemeskosztolányi magyar felmenőkkel, magas rangú, a csehszlovák hadseregben szolgáló tiszttel és szerb édesanyával is bővelkedő famíliája. Az igen fiatalon, 1968-ban Svájcba emigrált szerző, ha nem is szembe-, de párba állítja Braun bumfordi Góliátját a rettenetes méretű Sztálin-szoborcsoporttal, melynek 1962. november 6-i felrobbantása, beszélük, megrengette egész Prágát. A ring készen áll, lássuk a mérkőzést!

Dálnoki Zoltán